

BİR OKUL KORKUSU VAK'ASINDA OYUN TEDAVİ SÜRECİ

Prof. Dr. Mualla Öztürk

A.Ü. Tıp Fak. Psikiyatri

Anabilim Dalı Çocuk Psikiyatrisi Öğretim Üyesi

Dr. Neşe Erol

A.Ü. Tıp Fak. Psikiyatri

Anabilim Dalı Çocuk Psikiyatrisi Psikoloğu

«Oyun Tedavisi», çocuk psikiyatrisinde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Çocuklar, yaşlarına ve yeteneklerine göre diğer kişilerle davranışları, konuşmaları, resimleri ve oyunları aracılığı ile iletişim kurarlar. Gerçek duygu ve düşüncelerini ortaya koyar, sorunlarını dile getirir, çözümünü bu yollarla kendileri bulabilir; ya da bulunmasına yardımcı olurlar. Resim ve oyunlar çocukların doğal anlatım aracıdır, onların dilidir. Bu dili anlayabilmek çocuk ile iyi bir ilişki kurabilmenin ön koşuludur. (Allen, 1942; Hamilton, 1947; Lewis, 1982; Öztürk, 1962; Yörükoğlu, 1978). Bu anlatım araçlarının, özellikle oyunun tedavide nasıl kullanıldığı kuramsal düzeyde anlatılması ve anlaşılması güç olan bir konudur. Bu yazıda çocuğun duygu, düşünce ve hayallerini, oyuna nasıl yansıttığı, terapistin bunu nasıl kullandığı ve çocuk-terapist ilişkisi, bir oyun tedavi süreci içinde örneklerle gösterilmeye çalışılacaktır.

E, 7 yaşında 2. sınıf öğrencisi bir kız çocuğu, «Okul korkusu» sorunu ile 1981 yılının Aralık ayında anne ve babası tarafından kliniğimize getirildi. Sene başından beri okula, anne ve babasının okulda kalması koşulu ile ancak bir hafta gidebilen E, 3 aydan beri gitmiyormuş. Israr edildiğinde ağlıyor, midesi bulanıyor ve karnı ağrıyormuş. Birinci sınıfa da anneyi her gün okulda bekleterek devam edebilmiş. Aile, okul korkusunu başlatan etkenin karıkoca tartışması sonucu annenin evi kısa süreli terk etmesine bağlamaktadır.

Bu temel yakınmanın yanısıra E, yalnız kalmaktan, karanlıktan, asansörden, anne ve babasından ayrılmaktan korkuyor ve evden dışarı çıkamıyormuş. Baba, kızının zihin faaliyetlerinin % 80 ini korkuların oluşturduğunu ve her tür korkunun yalnız kalmakla birleştiğini belirtmekte.

Korkuya eşlik eden bir diğer ruhsal belirti ise, obsesif - kompulsif nitelikteki davranışlar. Örneğin, babaannesine «annem gitmeyecek değil mi, söz ver» diyerek kuran öptürüyor ve sorusunu yineliyormuş. Toplayıcılığından ve biriktiriciliğinden de örnekler verilmekte. Son zamanlarda uykuları da çok bozulan E ile beraber tüm aile sabaha kadar oturuyormuş.

Gelişim Öyküsü

Babaanne - anne sürtüşmesinden kaynaklanan sıkıntılı bir hamilelik sonucunda sağlıklı bir bebek olarak A.B.D.'de doğan E, doğumdan iki hafta sonra başlayan kolik ağrıları dışında neşeli ve sağlıklı bir bebekmiş. E'nin zihinsel ve motor gelişmesinde dikkat çeken bir özellik yok.

Aile Öyküsü

E, Anne, Baba, babaanne ve bir erkek çocuktan oluşan 5 kişilik bir ailenin ilk çocuğu.

Anne : 28 yaşında, lise mezunu, ev hanımı. Uzun boylu, kumral, yeşil gözlü ve ince bir hanım. Otoriter ve disip-

linli bir kişi. E ile sürekli sürtüşme ve pazarlığa dayalı bir ilişki içinde. Örneğin, «elbise giy, hayır pantolon giyeceğim» ya da «sütü içerim ama bana elbise alırsan» gibi.

Baba : 38 yaşında, üniversite mezunu, öğretim üyesi. Uzun boylu, esmer, yeşil gözlü ve topluca. Aşırı kuralcı, eleştirici ve her şeyi ciddiye alan, obsesif - kompulsif kişilik özellikleri belirgin bir bilim adamı. E ile ilişkisi çoğunlukla entellektüel düzeyde. Örneğin «beni hiç sevmiyor, hep azarlıyor ve eleştiriyorsunuz» diyen E'ye «biz sana doğru yolu gösteriyoruz, ilerde akıllı ve iyi bir kız olman için böyle davranıyoruz» demektedir. Kendi annesine aşırı düşkün ve saygılı.

Babaanne : 70 yaşında. Doğduğundan beri E'ye çok düşkün, ona karşı aşırı koruyucu ve kollayıcı bir tutum içinde. Annenin E'ye vurmasını «ona her vuruşta bana vurmuş oluyorsun bunu bil» diyerek engellemeye çalışan ve her fırsatta anne-kız arasına E'nin tarafını tutarak giren bir kişi.

Anne bu durumu «anneliğimi bilemedim çocuğuma sahip çıkamadım, anneliği ikinci çocuğumda anladım» diyerek dile getirmekte.

Kardeş : 3 aylık bir erkek çocuğu. Annenin en büyük doyum kaynağı.

E : Yaşına göre iri yapılı, soluk renkli, yeşil gözlerinin altında derin mor halkalar olan, ürkek bakışlı, kaygılı görünümlü bir kız çocuğu. Davranışları, yürüyüş ve konuşması bebeksiz. Giysilerini giyip çıkarmada anne-babasının yardımını bekliyor, altı bezli bebekler gibi yürüyor, çok küçük çocuklar gibi konuşuyor.

Psikolojik Testler

E'ye «Goodenough insan resmi çizme, Cümle Tamamlama, Bender-Gestalt, WISC ve «CAT» gibi testler uygulandı.

Test sonuçlarına göre zeka bölümü 129 olan E'de organik bir patoloji saptanmadı. Projektif testlerdeki kısır ve bebeksiz yanıtların içeriğinde çoğunlukla anne-kız sürtüşmesi ve kardeş kıskançlığı dile getirilmekteydi.

Tedavi Planı

Aile tedavisi ve bireysel tedavi birlikte yürütüldü. Anne - baba bazen beraber, bazen tek-tek Dr. Mualla Öztürk tarafından görüldü. Hasta, haftada iki kez tarafından oyun tedavisine alındı. Her tedavi saati için grup denetimi yapıldı.

Bilindiği gibi okul korkusunda tedavi, çocuğu okula hemen başlatarak sürdürülür. Ancak E'nin 3 aydır okula gidemeyişi, okul korkusu yanındaki ağır ruhsal belirtileri ve 2-3 ay sonra ailenin 2 yıllığına yurt dışına çıkması gibi nedenlerle, hemen okul önerilmeden E tedaviye alındı. Öte yandan öğreniminin aksamaması için dersleri özel öğretmenle izlemesi düşünüldü. Okula gider gibi hazırlanıp, öğretmenin evine gitmesi önerildi. Akşamları 10 mg. lık bir tablet Mellerettes verilerek haftada iki kez birer saat oyun tedavisine alınması planlandı. Anne ya da babasından ayrılp oyun odasına gelemediği için, kendisini getiren ebeveynle görülmesi düşünüldü. Bu beraberlik bize anne - çocuk ve baba - çocuk ilişkisini gözleme olanağı vermiş oldu. Tedavi 2,5 ay sürdü.

İlk tedavi görüşmesine annesi ile beraber gelen E, yaşı ve zekası ile aynı

düzeyde olmayan bebeksi oyunlara yöneldi. Topaç çevirdi, üç tekerlekli bisiklete binmeye çalıştı, trene kum doldurup boşalttı. Oyunlar sürerken gelişen konuşmada iki gün önce bir yaş daha büyüdüğünü ancak büyümek istemediğini belirtmesi üzerine, büyüme ve küçük kalmanın olumlu ve olumsuz yanları konuşuldu. Burada E, küçüklerin daha güzel ve tatlı olduklarını ve çok sevildiklerini annesine bakarak söylüyordu. Oysa anne E'nin yaptıkları ile ilgilenmeden, donuk bir ifade ile oturuyor, konuşmalara E'yi şikaye etmek üzere öfkeli bir ses tonu ile katılıyordu. Örneğin : «E baleye gitmem diye ağladı ve gitmedi, evde oturmaktan şişmanlıyor» gibi. Burada E, terapistle bakarak «ben de gitmek istiyorum ama ya beni bırakırsa» diye sorunca anne «niye bırakayım kızım, biliyorsun, babaannen bebeğe bakarsa gidebiliriz ancak» diyerek terapistle dönüp «ben de bebeği bırakamıyorum aklım hep evde kalıyor, çok küçük ne yapayım» diyerek duygusunu dile getirdi. E, bu yakınmalardan ötürü terapistin kendisi hakkında ne düşüneceği kaygısı ile şaşkın ve ürkekti. Bunu sezen terapist, E'ye bakışı ve gülüşü ile, ne kadar şikayet gelirse gelsin, onu olduğu gibi benimseyip, kabul ettiğini iletmeye çalıştı.

Bu örnekte, iletişim ve anlatım aracı olarak oyun, konuşma ve davranışın nasıl kullanıldığı görülmektedir.

2. görüşmeye, baba ile birlikte gelen E, iki oyun oynadı.

1. Oyun : Küçük erkek çocuk ağaçtan düşer, kafasına çok kötü bir şey olur. Dr. çok kötü bir hastalık der, hemen hastaneye götürürler, diğer çocuklar ise güler, babaları onlara kızar, sonra çocuk iyileşir ama bu kez oynar-

ken kaybolur. Herkes ağlar. Sonra bulunur.

Burada E, oyun diliyle bize «kardeşimi sevmiyorum, düşün hastalansın, yok olsun istiyorum, babam kızarı diye korkuyorum ve kötü düşüncelerim için üzülüyor onu tekrar istiyorum», demektedir.

2. Oyun : İki kardeş top oynarken topları tuvalete düşer, oradan alıp yine oynarlar. Her yeri kirletirler. Babaanneleri de çılgına döner diyerek, oyunu ile, babaannenin temizlik ve titizliğine karşı duyduğu öfkeyi dile getirmektedir.

3. Görüşmede anne, E'nin bu hafta ilk kez özel öğretmene gideceğini söyler. Bunun üzerine terapist, E ile okul konusuna değinen konuşma ve oyunlara yönelir. Dersini bilen ve bilmeyen çocuklardan gülerek söz edilirken öğretmen ve öğrenci rolleri değiştirilerek oyun sürdürülür. Bu oyunlardan birinde E, okula gittiğinde hep kardeşini düşündüğünü dile getirir. «Birgün kızın kardeşi hasta olur, kız okula gider, ancak zil çalınca hemen eve gidip kardeşinin nasıl olduğuna bakar ve tekrar okula döner.»

4. Görüşmeye baba ile gelen E, adını hiç beğenmediğini, kardeşinin adı Selin olduğundan Selin adının kendisine daha yakıştığını söyleyerek, kardeşine ne denli özendiğini ve onun yerinde olmak istediğini ortaya koyar.

5. Görüşmeye E, annesi ile geldi. Annesinin hemen kardeşinden söz etmesinin ardından E, şarkı söyleyen sarı saçlı, yeşil gözlü, benekli elbiseli bir kızla, onun arkadaşı olan mavimsi gözlü, siyah saçlı, saçları dimdik ve tüyleri diken diken olmuş bir kız resmi çizdi.

Esmer olan kızı kötü kalpli, sarışını ise iyi kalpli olarak tanımladı. Terapistin sorusu üzerine E, kızları şöyle tanıttı. «İyi kalpli kız, herşeye peki diyen, hep iyi şeyler düşünen ve annesinin her dediğini yerine getiren bir kızmış. Kötü kalpli kız ise, her şeye hayır dermiş, hep kötü şeyler düşünürmüş. Her şey ağlar mızıkçılık yaparmış. Herşey benim olacak dermiş, çok kıskançmış. Arkadaşlarının oyuncaklarını, kardeşinin ve annesinin güzel giysilerini, rujlarını kıskanmış. Kardeşi çok küçükmüş, aylıkmış. Annesi küçük diye onu daha çok sever ve hep onu giydirmiş, kız da beni de giydir, öyle yatayım dermiş. Annesi yumuşakmış biraz, ama babası sertmiş, korkarmış ondan. Ufacık birşey yapsa dövermiş. Ama kardeşini dövmezmiş. Kız niye kardeşimi dövmüyorlar diye kıskanmış. Birgün annesi kızına öğüt vermiş. «Biliyorsun küçükleri döversek ölebilir, ama seni döversek sen ölmezsin demiş». O zaman kız çok kızmış, içinden bir kötülük yapmak gelmiş ve gidip kardeşini dövmüş. Sonra da çok üzülmüş ama. Terapistin kardeşi nasıl bir çocukmuş acaba sorusuna E, «aslında iyi bir çocukmuş. Ablasına hep peki dermiş. Zaten çok iyi konuşamazmış. Tabii annesine, ablasının dövdüğünü söyleyemezmiş, onun için annesi hepsini bilmezmiş. Aslında ablası kardeşine sahip çıkmak ister, anne-babası izin vermeyince kıskançlığından ve öfkesinden kardeşini dövermiş. Tabii sonra da kıskanç ve kötü kız olduğu için dayak yermiş.» Terapist, yani bu kız, kardeşini kıskandığı için mi kötü kız? Kim kıskanmaz ki kardeşini, üstelik kendisine yeni bir kardeş getiren anneye de kızabilir, diyerek E'nin duygu, düşünce ve davranışlarını anladığını ve bunların doğal olduğunu yansıtır. Terapist bunları söylerken, E yanında duran ince çubukları alıp, bir çocuk yaparak «oğlanın kol ve

bacakları kırıldı, yaşlanarak öldü» diyerek kardeşine ilişkin duygularını ortaya koydu. Daha sonra da «erkek oyunu ama tüfikle oynayacağım» diyerek, 6-7 kez atış yaptı.

Çevirisine hiç gerek duyulmayan bu oyunda, kendisinin iyi abla, kötü abla yanlarını iki kızda dile getirişi, çok açık biçimde izlenmektedir. Terapistinin bunu doğal karşılaması sonucu biraz daha cesaretlenerek, oğlan bebeğin kol ve bacaklarını kırarak, yani kastre ederek öldürmekte ve onun yerine geçme isteğini tüfikle oynayarak yansıtmaktadır.

6. Görüşmeye babası ile gelen E, sözlükten adının anlamına baktığını ve artık adını çok sevdiğini belirtti. Burada, bir önceki oyun ile kardeşine karşı kıskançlık, düşmanlık, imrenme duygularını aktif bir biçimde ortaya koyduktan, onu geçme arzusunu dile getirdikten sonra E'nin rahatladığı, kendisini benimsemeye başladığı izlenmektedir.

7. Görüşmede, annenin E'ye karşı daha hoşgörülü bir tutum içine girdiği, yaklaşımlarının daha sevecen olduğu, E'nin oyunlarını da dikkatle izleyip, yer yer espirilerle katıldığı gözlemlendi. Bu görüşmede E, taşınma ile ilgili oyunlar oynadı. Aile evde yavaş yavaş gitme hazırlıklarına başlamıştı.

8. Görüşmede, baba E'nin geceleri uyuyamadığını belirtti. Geçen gece E uyuyamayınca baba bir masal anlatmış. E «baba ne güzel, bende masaldaki çocuk gibi mutlu olmak isterdim, ama mutlu değilim çok korkuyorum. Hayat güzel aslında, ama yaşamak istemiyorum. Hayattan zevk almıyorum» demiş. Terapistin isteği üzerine E masalı şöyle özetler; «masalın adı Şen Ali

imiş, herşeye gülen ve bütün insanlara yardım eden bir çocuk varmış. Herkes bu çocuğu çok severmiş. O gelirken Şen Ali geliyor bize mutluluk getiriyor derlermiş. Şen Ali büyümüş, mühendis olmuş. Bir gün arabasının lastiği patlamış, başkaları da ona yardım etmiş.» E, «ben de bazen çok iyi bir kız oluyor, annemin her dediğini yapıyorum, kardeşime bakıyor, uslu duruyorum, kötü kız olunca kardeşimi kıskanıyor, annemin her dediğine koşmuyorum, hep hayır diyorum. Bazen iyi bazen kötü kız oluyorum.»

Hatırlanacağı gibi iyi ve kötü kalpli kız kavramları, ilk kez 5. görüşmede oyun diliyle ortaya konmuş ve terapist tarafından doğal olarak kabul edilmişti. Bu görüşmede duygular sözel olarak iletildi. Terapistte, oyun dilinden sözel anlatıma geçerek görüşmeyi sürdürdü. Şöyleki «bak E, seninle daha önce de konuşmuştuk. Her çocuğun yaramaz söz dinlemeyen, kardeşini kıskanan bir yanı olduğu gibi söz dinleyen uslu yanı da vardır. Çocuklar bu iki yanları ile sevilirler. Ama seni öbür yanın daha çok üzüyor. Gel şimdi seninle hem iyi, hem kötü yanlarını birlikte oynayalım» diyerek oyuna geçti. Kuklalarla oynanan oyunda terapist, E'nin açıklayamadığı duygularını dile getirmeye çalıştı. Öte yandan E'nin yetişkinlerle empati yapmasını sağladı.

Bu görüşmeden sonra yapılan anne-baba görüşmesinde son haftalarda E'nin çok değiştiği, bambaşka bir kız olduğu ifade edildi. Annesine yardım ediyor, sen yoruldu dinlen biraz diyor, kardeşinin mamasını getiriyor, hayır denince yerlere yatıp tepinmiyormuş. Anneye eziyet olsun diye yaptığı şeyleri artık yapmıyormuş. Gece uykuları da düzelmiş. Ayrıca annem gitme-

yecek değil mi, kuran öp demeleri de kalmamış.

Özel öğretmenini çok sevdiği için derslerini de çok çalışıyor, okula gitmek istiyor, arkadaşlarını ve öğretmenini özlüyor, karne zamanının geldiğini, 15 günde arkadaşlarına yetişeceğini, bu işin de böylece bitmesini istediğini söylüyormuş. Anne - babaya artık «beni seviyor ve eleştirmiyorsunuz» demeye başlamış. «Sen kardeşinin küçük annesinin» deyince sorumluluk alıyor, su içirtiyor, önlüğünü zevkle yıkıyormuş. Bu arada sürekli iyi kızmıyım diye soruyor. Anne de çok tatlısın diyor.

Anne, E'yi daha özgür bıraktıklarını, sık sık arkadaşlarına yolladıklarını, birlikte oyun oynadıklarını, odasını toplayıp kendi kendine giyindiğini, babaanne ile sürtüşmenin hemen hemen tümünün ortadan kalktığını, birbirlerine göz kırparak, babaanneyi idare ettiklerini söyledi. Anne, E ile yine ilgilenmeye başladığını ve daha az sinirlendiğini belirtti.

9. Görüşmeye baba ile birlikte gelen E, resim yapmak istedi. Piknik yapmaya giden, anne - baba, bir kız ve erkek çocuktan oluşan bir aile resmi çizdi. «Kepçe kulaklı» bir erkek kardeşle baba; anne ile de kız yanyana oturduklar. «Hava çok güzel» diyerek bir de güneş çizdi ve güneşi boyayarak ağız, burun ve göz yaptı. Resime şöyle bir öykü anlattı ; Tüm aile annenin getirdiği pideleri yemeğe başlamış Oğlan çocuk kendi pidesini yemiş, bitirmiş, ama karnı doymamış. Bu kez babasının pidelerini yemeğe başlamış. Sonunda, baba pideleri saklamak zorunda kalmış. Ama oğlan, onları da bulup yemiş. O böyle herşeyi yiyip bitirirken kız da hiç bir şey yemezmiş. Babasının pide-

lerini bitiren oğlan, bu kez ablasının pidelerini yemeğe başlamış. Anne - babası bu duruma çok kızmış ve oğlanın kulağını çekmiş, çekince oğlanın kulağı kepçeleşmiş, eşek kulağına benzemiş. Kız, kardeşinin kulağını düzeltelim derken, kulak daha da uzamış bu kez oğlan kızgın köpeğe benzemiş. Bir güneş varmış, bu konuşan bir güneşmiş, arkadaşları kızla, kız güneşe «kardeşimin kulağı ne komik oldu» demiş, gülüşmüşler. Kardeşi bu arada yine ne bulsa yiyormuş. Çürük elma bile yiyormuş. Oğlan öyle şişmanlamış ki kocaman olmuş. Oğlan şişmanladıkça abla da gitgide siskalaşıyormuş. Siskalaşa, siskalaşa parmak gibi kalmış. Oğlan ise annesini - babasını geçmiş, Abla bu kez pire gibi kalmış. Oğlan neredeyse şişmanlıktan patlayacakmış. Abla ise bu sefer sinek kadar kalmış, sonra tırnağının ucu, sonra da pire kadar ufalmış. Güneş, bu ne hal, diye kıza çok kızmış. Pire kadardı ya, annesi ablayı görmeyip üstüne basmış ama birşey olmamış. Bu arada küçük oğlan büyümüş ve okula başlamış. Kız ise nokta gibi kalmış. Oğlan noktayı alıp okula gitmiş. Öğretmen noktayı görünce çok şaşırılmış, çünkü ağzı, gözü varmış, Oğlan «ablam şu kadarcık kaldı da defterime yapıştırdım» demiş. Öğretmen çok kızmış. Sonra abla da okula gitmiş. Adı Ayşe'ymiş. Öğretmen aramızda Ayşe yok demiş: Arkadaşları, şurada sinek gibi birşey var, demişler. Ayşe'de «Öğretmenim, benim ben, Ayşe» demiş, Öğretmen «neredesin görünmez ilaç mı içtin, git yemek ye de gel» demiş, Ayşe «yanınızdayım, çok küçüldüğüm için göremiyorsunuz beni» demiş. Öğretmen durumu merak edip Ayşe'lere gitmiş. Annesinden durumu öğrenmiş. Bu arada Ali'nin kulağının röntgeni çekilmiş, kulağı yerlere kadar düşmüş, röntgen çekmekle olmamış, kesmek lazım denmiş. Kesilmiş, kız kulağı olmuş. Sonra

da göbeği ameliyatla kesilmiş. Fayda etmemiş ama, sütü aşırı sevdiğinden, içmiş içmiş, biraz daha şişmanlamış. Göbeği duvarı aşmış. Derken yememiş; azıcık kısılmış, inmiş inmiş, iyice zayıflamış ve eski haline dönmemiş mi? Okula gitmiş, kimse de birşey anlamamış. En sonunda ikisi de eski hallerine dönmüş.

Oyunun sonunda E, terapistini rüyasında gördüğünü, saçlarının sarı ve kıvrıkcık değil, kendisinininki gibi siyah ve düz olduğunu belirtir.

Bu görüşmede, terapist, herhangi bir soru ile anlatımı engellememeye özen gösterdi. Onun duygusal coşkusuna sadece jest ve mimikleri ile katılmada bulunarak, bu akışın sürekliliğini sağladı.

Öykü ile E'nin bize anlatmak istediklerini şöyle sıralayabiliriz :

1 — Kardeşin, tüm evi kaplayıp ilgi merkezi olması,

2 — Kızın temel gereksinmelerinin elinden alınması ve sömürüsü, bunların E'yi ne denli yıprattığı,

3 — Erkek olmanın önemi, kastasyon fantazisi (kulağın kesilip, kız kulağı oluşu),

4 — Güneşin terapisti simgelemesi, E'nin terapist ile özdeşimi (Rüya),

5 — Okula gitmek isteği ancak görünmeden nasıl gidebilirimi arama çabası,

6 — Sonuçta, çocukların kendi yer ve rollerini benimsemeleri olarak özetlenebilir.

Daha sonra yapılan aile görüşmesinde, E'nin neşeli, hayat dolu, çok huzurlu bir çocuk olduğu söylendi. Ancak geceleri anne ile birlikte yatmak istiyor, aile de nasıl olsa Almanya'da ayrı yatacak diye sorun çıkarmıyormuş.

Anne - baba, bizle konuştuktan sonra ortak bir tutum aldıklarını, zorlamadıklarını, çok üstüne gidip sürtüşmeye girmediklerini belirttiler. Gözledikleri oyunlardan neler öğrendikleri sorulunca, anne, E'nin kardeşini ne kadar çok kıskandığını öğrendiğini belirtti. E'nin ilk oyunlarında annenin zihninde daha çok bebeğin olduğu, E ile ilgili plan yapılırken bile, bebeği düşündüğü ve E'yi buraya getirerek görev yaptığı konuşuldu, anne bunları kabul ederek, E'nin gönlündeki yerinin değiştiğini belirtti.

Baba ise annesiyle konuşarak kesin bir biçimde, E ile anne - baba arasına girmemesi gerektiğini anlattığını belirtti. Aileye, E'deki gelişmelerin olumlu olduğu ancak çocuktan beklentilerin daha alt düzeyde olması, ayıplanarak, suçlanarak, öğüt verilmemesi, gösterilen öfkenin kişiliğini örseleyici olmayıp yaptığı işe yönelmesi gibi konularda önerilerde bulunuldu.

10. Görüşmede E, oburluk, şişko ve sıska insanlar konularını oyuna getirdi.

11. Görüşmede, ilk kez kendi isteği ile terapisti ile yalnız kalmak istedi. Çok neşeli idi, sürekli gülerken, şişko ve sıska insanlardan söz etti.

Ailede E, fizik olarak şişman olan halasına benzetilmekte ve onun gibi şişman olmasından korkulmakta imiş. Bu durum oyunlarındaki şişmanlık-zayıflık konularının işleniş nedenini ortaya koymaktadır.

12. Görüşmeye E, annesi ile beraber geldi. Her ikisi de çok mutlu idi. Anne espriler yapıyor hep birlikte gülüyorduk. E, önce «yapışık aile» oyunu oynadı. «Yapışık aile bir gün yataktan kalkarken yapışıklıkları bozulmuş ve herkes çok ağlamış. Bu aile öyle bir aile imişki bir çocuk bozulursa bütün aile bozulurmuş, bunların adeti böyleymiş.»

İlk görüşmede annenin, «E'nin durumu bütün aileyi çok etkiledi, doğum bile onun yüzünden çok güç oldu» demesi E'nin yapışık aile oyununu açıklaması bakımından önemlidir.

Daha sonra E, bir de yapışık olmayan ancak yatağa yapışkan sürüldüğü için çarşafa dolanmış aileden söz etti. Burada aile bireyleri arasındaki bağımlılığın azalmasını dile getirmektedir.

13. Görüşmede inatçı çocuklar ve onlara karşı yetişkinlerin tepkileri oyuna geldi. Oyun sonrası E, neşe ile konuşarak, zıplayarak annesinin yanına gitti.

14. ve son görüşmede, anne, üç gün sonra Almanya'ya gideceklerini söyledi. Gidiş tarihleri başından beri kesin olmadığından, terapist bu ani habere üzüldü. Terapistinin bir anlık dile getiremediği duygusunu hisseden E, onu rahatlatma çabalarına girişti. Şöyleki «saçlarınız ne güzel olmuş tıpkı rüyamdaki gibi» nezleniz nasıl oldu», «nerede oturuyordunuz?» «adresinizi alıp size mektup yazmak istiyorum» gibi.

Bu örneklerin onun başkalarının duygularına karşı ne denli duyarlı olduğunu göstermektedir.

Terapist, biraz toparlandıktan sonra, E'nin ayrılıkla ilgili duygu ve düşünceleri konusunda konuştu. Yeni yer-

ler görüp yabancı dil öğrenmenin güzel yanlarını ortaya koydu. Ayrıca tedavi süresince E'de nelerin değiştiği konuşuldu. E korku ve kaygılarını, gülererek ve çok komikmişim diyerek açıkladı. Bu korkuların nasıl geçtiği sorulduğunda ise, «oynadık ya, bütün korkularımı sıkıntılarımla sizinle hem oynayarak hem de konuşarak geçirdik işte, artık çok rahat uyuyorum, öyle komik ve saçma şeyler düşünmüyorum» diyerek özetledi.

Son kez resim yaparak görüşmemizi tamamlamak istedi. Renk renk çiçeklerin, güneşin ve bir kızın yer aldığı adına «Çiçek öyküsü» koyduğu bir resim çizdi. Güneşi ve çiçekleri tek tek boyayarak kaş göz ve saçlarla süsledi. Güneşe, «canım benim gül biraz» diyerek, öyküye başladı. Öykü şöyle : Bir gün resimdeki kız çiçek sularken tokasını düşürmüş ve güneşe tokasının nerede olduğunu sormuş. Güneş'te herkesin o acayip renkli diye adlandırdığı çiçekte demiş. Güneşle-kız niye bu çiçeğe acayip diyorlar, oysa ne kadar güzel, üstelik kötü ve renksizde değil diye aralarında konuşmuşlar. Bu konuşmaları işiten diğer çiçekler, bir bir gözlerini açarak o acayip çiçeğe bakmış ve şaşırılmışlar. Çünkü onun yerinde çok güzel bir çiçek duruyormuş. Güneş, o acayip çiçeği ışınlarıyla herkesi şaşırtacak biçimde güzelleştirmiş. Çiçek te en güzel benim, bir de bana acayip diyorlar. Bir de korkuyordum demiş. Yine tüm çiçekler bakmışlar ne güzelmiş meğerse bu demişler. Sonra çiçek, ben çiçek değil insanım demiş, ve mutlu mutlu yaşamış.

Bu öyküden kolaylıkla anlaşılacağı gibi acayip çiçek, tedaviden önceki E'yi simgelemektedir. Tedaviden sonra çok güzel, renkli, canlı bir hale geldiğini bunda terapistin rolü olduğu-

nu (güneşin, çiçeği ışınlarıyla herkesi şaşırtacak biçimde güzelleştirmesiyle) vurgulamaktadır. Sonuçta, artık kendisini beğendiğini, kendine güvendiğini, korkularından arındığını ve mutlu olduğunu dile getirmektedir.

E ve ailesi iki yıllığına Almanya'ya gitti.

Oradan gelen kart ve mektuplardan E'de ilk zamanlar geriye gitme, daha sonra yavaş yavaş gelişme ve ardından iyileşme yönünde çok hızlı gelişmeler olduğu öğrenildi.

İlk günler evin dışına çıkmayan E, daha sonra Alman çocuklarının bahçede yaptığı akrobasi hareketlerini kiskanarak ve Almanlar yapar da ben yapamaz mıyım biçiminde bir yarışmaya girerek onların arasına katılmış, hareketlerindeki başarısı kendine güven getirmiş. Bu arada evin bazı sorumluluklarını üstlenmiş. Kendisine alınan iki tekerlekli bisiklete ve patene binmesini kimseden yardım kabul etmeyerek kendi kendine öğrenmiş. Hiç bir şeyden korkmayan bir çocuk olmuş. Yine gelişmelere bağlı olarak zihinsel işlevlerinde çok büyük gelişmeler göstermiş.

Kardeşi ile ilişkileri çok olumluymuş. Önceden okul denince sağlığını yitiren E, okula büyük bir istekle başlamış. Okula yürüyerek gidip, evden ayrılmayı ve okulu bulamayıp kaybolmayı sorun haline getirmiyormuş. Okulda yüzme, bale, dans gibi yan etkinliklere de katılmış. Kısa sürede Almanca'yı öğrenmiş. Bir işi başarabilmek E'de başka şeyleri deneme ve başarma isteği yaratıyormuş. Eski günlerini, hareketlerini hatırlayınca gülüyor, kendisiyle alay ediyormuş.

Sonuç olarak E'nin aileyi sevindirecek, kendisini geliştirecek biçimde değiştiği belirtilmekte.

İki yıl sonra Türkiye'ye döndüklerinde sağlıklı bir E ile karşılaştık. Şu anda orta okul I. sınıfta eğitimini sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

- Allen, F.H. (1942). *Psychotherapy with children*. New York : Norton and Company Inc.
- Hamilton, G. (1947). *Psychotherapy in*

child guidance. New York : Columbia University Press.

Lewis, M. (1982). *Clinical aspects of child development* (2. ed). Philadelphia : Lea and Febiger.

Öztürk, M. (1962). Çocuk Psikiyatrisinde Analitik muayene metodu olarak resim yaptırma. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 5 (3), 142-153.

Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk ruh sağlığı* Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi.